

Наташа М. Вукићевић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 371.3.:78 ; 37.036-057.874
ИД БРОЈ: 184498444

Стручни рад
Примљен: 17. 1. 2011.
Коригован: 7. 3. 2011.
Прихваћен: 11. 4. 2001.

МУЗИЧКА ПИТАЊА И ОДГОВОРИ КАО НАЧИН ИЗРАЖАВАЊА УЧЕНИКА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Апстракт: Разноликост облика и видова изражавања ученика у области дечјег стваралаштва, осим развијања стваралачких потенцијала ученика и подстицања њихове креативности, омогућава прилагођавање наставе индивидуалним музичким способностима ученика, а развијање музичких способности ученика до оптималних граница које су одређене наследним фактором, представља један од примарних циљева савремене наставе музичке културе.

Циљ рада је разматрање могућности интерактивног приступа у реализацији дечјег музичког стваралаштва у млађим разредима основне школе. Интерактивним приступом у свим етапама стваралаштва: припремној фази рада, процесу стварања и анализи радова, остварује се успешнија комуникација наставника и ученика музичким садржајима. С обзиром на подударност основних карактеристика говорних и музичких фраза, одабрали смо *музичка питања и одговоре* као један од видова дечјег музичког стваралаштва. У раду је коришћена дескриптивна метода, а дечји радови у поменутој области, настали применом интерактивних облика рада, илустроваће начин изражавања ученика појединим елементима музичког израза, без интерполације ванмузичких елемената.

Кључне речи: дечје музичко стваралаштво, музичка питања и одговори, изражавање ученика, настава музичке културе, интеракција, комуникација

УВОД

Музика егзистира у свим културама и проналази своју улогу у различитим образовним системима: као средство изражавања емотивног и естетског доживљаја, као облик комуникације и зато што се, у разним својствима и видовима, као мотивација или инспирација, може применити у другим активностима.

Својим изражајним средствима делује на формирање моралног лика ученика, повољно утиче на естетско васпитање личности, а проблеми који се

јављају у наставном процесу настају услед неусаглашене природне функције музике и формалног музичког образовања. Неуважавање и неприхватање улоге и значаја музике у процесу формирања интелектуалних способности ученика, њиховог креативног мишљења и способности естетског вредновања уметничког дела уопште, довело је до занемарљивог броја часова Музичке културе у основној школи, немогућности прилагођавања садржаја потребама свих ученика и до несагледивих последица у ширим социјалним и друштвеним оквирима.

Музичко образовање, као интердисциплинарна област повезана са психологијом, педагогијом, филозофијом, социологијом, етнологијом и осталим научним дисциплинама, условљена је, дакле, друштвеним приликама, а са друге стране *музика* једног друштва и сам друштвени поредак јесте *ипродукцијом музичког образовања*.

Осим тога, музичко васпитање и образовање је обавеза свих учесника у васпитно-образовном процесу и није условљено степеном развијености музичких способности ученика и њиховим стваралачким потенцијалима. Креативно и слободно изражавање ученика на часовима музичке културе требало би подстицати код свих ученика јер се испољава независно од њихових музичких предиспозиција.

У раду смо, за објашњење и дефинисање комуникацијске улоге музике у настави, издвојили дечје музичко стваралаштво из више разлога:

1. Кроз стваралачке активности је могуће најнепосредније изразити музички доживљај и креативност;
2. У наставној пракси наилазимо на музикалне ученике који, без обзира на своју способност вокалног или инструменталног репродуковања, имају проблеме у испољавању свог стваралачког потенцијала;
3. Желели смо да укажемо на могућност интерактивног приступа у реализацији једног од видова дечјег музичког стваралаштва – музичких питања и одговора;
4. С обзиром на то да сам назив облика дечјег стваралаштва – *музичка питања и одговори* упућује на аналогију између говорне (језичке) и музичке реченице, поменути вид изражавања ученика заокруженим музичким целинама најсликовитије илуструје могућност комуникације између наставника и ученика елементима музичког израза, без интерполације језика и других ванмузичких елемената и појава.

1. ОДЛИКЕ И УЛОГА ПИТАЊА И ОДГОВОРА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Као што се у свакодневној, неформалној комуникацији користе различити облици питања, од којих зависе одговори саговорника, тако се и у васпитно-образовном раду са ученицима млађих разреда примењују различити

типови питања у зависности од наставног предмета, наставне области, узраста ученика, етапе часа и много других фактора (Андевски 2008: 90). „Питања су вишестрано помоћно средство за управљање разговорима“ (2008: 97). У наставном процесу, неопходно је овладати техникама постављања питања; од уметности и вештине постављања питања зависи ток разговора и самог часа (Мандић 2003: 44).

Настава музичке културе са специфичностима које се односе на разноликост и богатство садржаја, планирање и организацију часа, примену одговарајућих метода – дидактичких, логичких и музичких метода (функционална метода у области музичке писмености, синтетичко-аналитичко-синтетичка метода у области слушања музике), хетерогеност групе са обзиром на разлике у музичким способностима ученика, има сопствене захтеве при избору врсте питања која треба применити на часовима.

Једна од најзаступљенијих општих (дидактичких) метода у настави музичке културе, *метода разговора*, заснива се на питањима и одговорима, односно на разговору наставника са ученицима, али подразумева и разговор између самих ученика и остале врсте дијалога. Погрешно је, међутим, ако питања постављају искључиво наставници, а ученици имају задатак да одговарају на питања наставника. У савременој настави, разговор не мора увек започети наставник својим питањима, нити се разговор мора завршити ученичким одговорима на постављена питања. Ученике треба активирати, а када су мотивисани, сами ће постављати питања и проналазити одговоре. Разговор, као метода, јесте усмерен мисаони процес са унапред одређеним циљем. Задатак наставника је да усмерава ток разговора на часу како би васпитно-образовни циљеви били остварени.

Уколико се метода разговора користи на часу *обраде* новог градива, питања треба тако поставити да омогуће повезивање раније наученог са новим садржајем, односно, да ученици имају довољно чулних представа и искустава о новим садржајима који се обрађују на часу.

У *области музичке писмености*, увођење и обраду сваког новог тона треба повезати са песмама – моделима које почињу одговарајућим солмизационим слогом, а које су ученици певали по слуху. Дакле, они имају претходно чулно искуство о том тону, али не знају његово име и место у линијском систему. Обрада новог тона се повезује са раније ученим тоновима о којима наставник треба да разговара са ученицима у уводном делу часа, а неопходно је нови тон упоредити са осталим тоновима који су раније обрађени и по својој звучности – висини и у односу на место у линијском систему. Све појмове из области музичке писмености у III и IV разреду, предвиђене програмским садржајем, ученици усвајају на основу претходних звучних представа које су ученицима створене певањем, свирањем и слушањем музике.

У области *слушања музике*, када се са ученицима води разговор о слушаној композицији у четвртном разреду, наставник често поставља сугестивна питања која садрже одговор или алтернативна питања. Таква питања,

уместо да подстакну ученике на размишљање, доводе до случајног избора једног од понуђених одговора. Нпр. *Да ли је композиција брза или спорa?* Поједностављена и шаблонска питања као што су: *Да ли вам се композиција свиђа?* и сл. такође треба избегавати. Пре глобалног слушања композиције, ученицима се понекад поставе сложена и вишеструка питања: *Слушајте њажљиво композицију. Ко изводи композицију, у ком је темпу и да ли постоје динамичка нијансирања?* Ученици не могу своју пажњу да усредсреде на све изражајне карактеристике музичког дела истовремено приликом првог слушања, па самим тим не могу да одговоре на постављена питања.

За дијалошку методу веома је важна припрема наставника за час, а планиране захтеве треба испоштовати и када је реч о питањима наставника и када се ради о одговорима ученика. Припрема за разговор подразумева правилно вођење разговора, уз коришћење адекватних средстава. Основно средство је правилно постављено питање; од питања зависе одговори ученика, ефикасност наставе, процес усвајања градива, трајност знања, па питања која се користе у настави имају одређене карактеристике. О постављању питања посебно треба водити рачуна, јер она, пре свега, треба да буду прилагођена узрасту ученика млађих разреда како би их ученици разумели, али и да усмеравају даљи ток мисаоне активности ученика, њихове одговоре и коначни исход у учењу и стицању нових знања. Навели смо примере погрешних питања која се често јављају у пракси, али је важније истаћи *како* треба правилно поставити питања.

Осим што питања треба прилагодити узрасту ученика, она морају бити:

- прилагођена индивидуалним интелектуалним и музичким способностима ученика,
- јасна, прецизно формулисана, разумљива, без непознатих речи,
- усмерена на повезивање претходног знања са новим,
- постављена свим ученицима да би сви били активни,
- подстицајна (проблемског карактера), да ученици изведу сопствене закључке,
- после постављеног питања ученицима треба оставити време за размишљање,
- не смеју бити сугестивна (јер у себи садрже одговор и не подстичу мисаону активност ученика), ни алтернативна (ученици не размишљају, већ нагађају шта је тачан одговор),
- језичко-стилски коректна и правилно формулисана.

Након постављеног питања, одговоре ученика треба пажљиво саслушати и проверити да ли су:

- јасни, тачни (нетачне одговоре наставник или други ученик одмах исправља, јер ученици треба да добију повратну информацију) и
- језички коректни (и на овај начин утичемо на правилан говор ученика, лепо изражавање и обогаћивање речника).

Осим тога, одговори ученика треба да су:

- индивидуални, не хорски (осим кад је у питању демонстрирање неке појаве, нпр. приликом извођења вежби дисања) и
- изговорени пуном реченицом.

Сваки ученички одговор наставник треба да прати, стрпљиво саслуша и помогне ученику уколико је ученик дао непотпун одговор или не може да одговори на постављено питање. Добар наставник мора да подстиче самосталност ученика у доношењу закључака, да их охрабрује да сами постављају питања (на само кад им нешто није јасно, већ и када желе да прошире своја знања), на која обавезно треба одговорити.

2. ДЕЧЈЕ МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО – НАЧИН ИСПОЉАВАЊА УМЕТНИЧКОГ ДОЖИВЉАЈА

Дечје стваралаштво, тј. испољавање музичког доживљаја код ученика треба подстицати кроз све активности на часовима Музичке културе: активности певања песама, извођења бројалица и музичких игара, свирања на дечјим инструментима и слушања музике. Учесталост примене ове области рада омогућава да се ученички стваралачки потенцијали у потпуности изразе. Са друге стране, укључивањем дечјег стваралаштва у остале активности избегава се понављање истих садржаја, а ученици ће самим тим бити мотивисанији за стваралачко измишљање или импровизацију.

Континуираном применом свих облика дечјег музичког стваралаштва у настави музичке културе ученике оспособљавамо за самостално проналажење начина изражавања свог музичког, емотивног доживљаја и стваралачке инвенције. У случајевима када ученик не може речима да изрази своје запажање, утиске о музици или емоције и расположење које је музичко дело изазвало у њему, већ нам о његовим осећањима и размишљањима говоре музички продукти које је створио, дечје музичко стваралаштво представља начин комуникације између наставника и ученика.

Дечји радови у области музичког стваралаштва су синтеза њихових стваралачких потенцијала, претходног музичког искуства и звучних представа, па се музичко дело може сматрати средством мотивације ученика и у реализацији ове области рада. Продукти часова дечјег музичког стваралаштва садржаће ритмичке или мелодијске мотиве који су карактеристични за дечје песме које су певали и свирали, композиције које су слушали или народне игре које су изводили на часовима Музичке културе. Из тог разлога, потребно је обратити пажњу на избор композиција: оне су углавном веселе, разигра-не, играчког карактера, док су композиције лирског карактера, које такође „доприносе суштинском развоју музичких сензибилитета и естетском поимању стварности“ (Вукомановић, Матић 1989: 5), често запостављене.

Слушање дела различитог облика и карактера, певање песама различитог тонског рода или темпа и извођење једноставних али различитих ритмичких фигура на дечјим музичким инструментима, представљају припрему за дечје стваралаштво јер ће ученици бити оспособљени за диференцирање елемената музичког израза приликом доживљаја музике. Њихови радови ће бити импровизације познатих мелодија и прераде доживљених музичких представа, тако да ће подсећати на певане песме, са сличним или истим мотивима. Оригинални радови ће настати у следећој фази рада на развијању стваралачких и музичких способности ученика, када ученици буду овладали техникама стварања оригиналних ритмичких и мелодијских мотива и импровизацијом познатих бројалица и песама из нотног текста.

„Дечије музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а као резултат креативног односа према музици. Оно има велику васпитну и образовну вредност: подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовање за музичке активности, доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких искустава и знања.“ (Просветни гласник бр.5, 1995:15).

Активност ученика у области дечјег музичког стваралаштва не подразумева репродукцију наученог, већ продуктивни рад којим ученици утврђују, примењују стечена знања и самостално уочавају везе између разних видова музичко-васпитног рада.

Избор појединих видова дечјег стваралаштва зависи од креативних потенцијала ученика, али и креативности и иновативности наставника који реализује ову област рада. Без разлике да ли се примењује мелодијско-ритмичка импровизација на задати текст или неки други начин обликовања целовитих музичких мисли, да ли су ученици овладали израдом једноставнијих дечјих инструмената или стварањем оригиналних мелодија на њима, да ли доживљену музику показују покретом, мимиком, глумом или музички доживљај изражавају ликовним и литерарним средствима, веома је важно записати и сачувати дечје творевине. Иако је за наставника приоритетни задатак развој музичких способности ученика и педагошки значај дечјих радова, радове треба анализирати – слушати, певати или посматрати, како би могли критички да се осврну на дела која су створили и како би их могли дорађивати и усавршавати.

Остваривањем васпитно-образовних задатака и испуњавањем програмских захтева, као што су:

- неговање лепог и изражајног певања дечјих, уметничких и народних песама,
- активно слушање уметнички вредних композиција,
- складно извођење музичких игара,
- свирање на дечјим инструментима,
- самостално истраживање звучних појава које нас окружују и
- усвајање основа музичке писмености,

постављамо чврсте темеље за слободно изражавање, импровизацију и стварање ученика у настави музичке културе.

Рад на дечјем стваралаштву, избор садржаја, тј. видова стваралаштва и облике рада на њима, треба прилагодити индивидуалним способностима ученика и никако их не препустити само музикалним ученицима, ученицима који похађају музичку школу и сл. Један од значајних задатака за наставника музичке културе је да реализацијом свих облика дечјег стваралаштва идентификује, активира и развија музичке потенцијале свих ученика у разреду.

2.1. НОВА УЛОГА НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА У РЕАЛИЗАЦИЈИ ДЕЧЈЕГ МУЗИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА

Многи видови дечјег музичког стваралаштва, о којима ће бити речи у наредном поглављу, па и читава област дечјег музичког стваралаштва, често су у наставној пракси потпуно изостављени. Музичко стваралаштво деце захтева пуну ангажованост учитеља/наставника, креативан приступ артикулацији часа (због неусклађености наставних садржаја и броја часова на једном часу Музичке културе треба уклопити различите садржаје), стручну способност учитеља/наставника за записивање музичких целина (музичких питања и одговора, мотива у допуњалци и компоноване дечје песме) и анализу ученичких радова из других уметничких подручја (ликовних и литерарних радова).

Приликом извођења ове области рада могу се починити многобројне грешке и пропустити оптималан период развоја креативног и критичког мишљења код ученика. Осим развијања критичког става ученика према сопственом стваралачком раду, како би сами учили недостатке и континуирано радили на њиховом отклањању, потребно је симултано развијати и *свест* о властитим могућностима и потенцијалима.

Поставља се питање како препознати и како стимулисати креативност ученика у настави музичке културе? Креативност се развија паралелно са развијањем способности рефлексивног мишљења. Подразумева непрекидно мењање, активност, опажање, анализу, жељу за упознавањем новог, примену нових идеја и иницијативу. Креативан ученик је радознао, знатижељан и пажљив посматрач појава и процеса који га окружују. У млађим разредима основне школе ученицима је потребно, осим радне створити и ведру и опуштenu атмосферу на часу музичке културе, у којој ће се активности одвијати кроз игру. У игри ће деца научити да спонтано и слободно исказују свој музички доживљај и тада ће настати први покушаји стваралачких активности ученика. Неуспешних покушаја нема, јер је сваки покушај део процеса учења и развијања креативног мишљења. Реализацијом дечјег музичког стваралаштва истовремено код ученика обликујемо заједничко мишљење приликом анализе дечјих радова и развијамо индивидуалност у процесу стварања дела. Област дечјег стваралаштва више од осталих области рада у

настави музичке културе захтева непрекидно мењање и прилагођавање, подстицање на активност и мотивисање ученика интерактивним приступом у реализацији садржаја.

Имајући у виду наведене специфичности у планирању и реализацији дечјег музичког стваралаштва и хетерогени састав одељења када су музичке способности ученика у питању, неопходно је и облике и методе рада, без разлике да ли су оне традиционалне или савремене, прилагодити и модификовати према потребама и могућностима ученика.

Иновативним приступом у избору садржаја и метода рада и новом улогом коју добија у настави музичке културе, учитељ/наставник треба да дечју креативност препозна, усмери и даље развија у наставном процесу.

2.2. 2.2 ВИДОВИ ДЕЧЈЕГ МУЗИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА

У музичко-методичкој литератури наилазимо на различиту поделу садржаја и активности дечјег музичког стваралаштва, али се сви садржаји наведени у Дидактичко-методичким упутствима Програма музичке културе и приручницима истакнутих методичара, могу применити у настави музичке културе у млађим разредима основне школе:

- изражавање музичког доживљаја средствима других уметности – говором, покретом, мимиком, сликом или цртежом;
- импровизација краће мелодије на речи познатих разбрајалица;
- импровизовање ритмичке пратње познате бројалице, песме или игре на дечјим инструментима;
- израда дечјих инструмената;
- компоновање мелодије на изабране стихове;
- импровизовање мелодија без текста гласом или на неком мелодијском инструменту;
- смишљање аранжмана за композиције које се певају или свирају;
- импровизовање у унапред одређеном жанру, стилу и тоналитету.

Сваки облик стваралаштва, а нарочито *дечје музичко стваралаштво*, налази се на сложеном и осетљивом педагошком и психолошком тлу (Плавша 1961: 159). Задатак учитеља/наставника је да применом одговарајућих метода и облика рада у области дечјег стваралаштва код ученика:

- подстиче слободно изражавање, али без форсирања које може имати нежељене ефекте и изазвати пад мотивације код мање креативних ученика;
- усмерава њихову стваралачку активност и избегава шаблонизирање;
- развија креативно мишљење;
- анализира и вреднује радове на основу остварених задатака и активности ученика, без оцењивања уметничког квалитета.

Према средствима изражавања музичког доживљаја, облике дечјег музичког стваралаштва можемо разврстати у две групе:

1. Изражавање музичког доживљаја музичким целинама:
 - a. ритмичке и мелодијске допуњалке;
 - b. одређивање ритма на задати текст;
 - c. импровизовање ритмичких и мелодијских мотива;
 - d. музичка питања и одговори (ритмичка и мелодијска);
 - e. импровизовање ритмичке пратње познате бројалице, песме или игре на дечјим инструментима;
 - f. варирање кратког ритмичког и мелодијског мотива или дате формалне целине;
 - g. израда мелодијске линије на задати ритам;
 - h. одређивање мелодије на задати текст;
 - i. компоновање дечје песме;
2. Изражавање музичког доживљаја средствима других уметности, тј. у корелацији са осталим наставним предметима:
 - a. ликовно изражавање под утиском слушане музике;
 - b. изражавање покретом;
 - c. литерарно изражавање под утиском слушане музике.

Како је стваралачки израз и унутрашњи доживљај могуће испољити кроз бројне и разнолике видове дечјег музичког стваралаштва, у раду нећемо детаљно описивати све наведене начине изражавања музичког доживљаја. Размотрићемо, како смо и најавили у уводу, могућности примене интерактивних облика рада у реализацији *музичких питања и одговора*.

3. МУЗИЧКА ПИТАЊА И ОДГОВОРИ КАО ОБЛИК КОМУНИКАЦИЈЕ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Поред развијања музичке маште, осећаја за ритам и мелодијско кретање и хармонског осећања, реализацијом овог облика дечјег музичког стваралаштва развија се и осећање за форму и формални завршетак музичке мисли. Уколико се музичко питање свира на дечјим мелодијским инструментима, код ученика се развија и колористичко осећање. Иако музичка питања, а самим тим и одговори, могу бити и ритмичка, деци су занимљивије мелодијске импровизације, јер пружају веће могућности за испољавање креативности и музичке маште.

Питање (наставник):

Одговор (ученик):

Сам назив овог облика децјег музичког изражавања и стварања „питања и одговори“ указује на аналогију између музичке и говорне фразе, односно начина обликовања две музичке/језичке фразе које чине целину (реченицу). Музичка фраза (мотив или двотакт) која представља питање завршава се полукаденцом или варљивом каденцом (зарез у говорном језику), а одговор је фраза са потпуним завршетком музичке мисли – аутентичном каденцом.

У млађим разредима основне школе, музичка питања и одговори се могу веома успешно реализовати кроз игру. Наставник би требало да унапред осмисли музичку фразу која ће интонативно, ритмички и хармонски одговарати питању, а ученик да отпева логичан одговор, као наставак и завршетак музичке мисли. Осмишљена мелодија би представљала целину која одговара музичкој реченици.

Деца могу на непосредан начин, кроз игру да осете логику повезивања тонова који чине мелодију, да науче да стварају мелодијску линију и схвате улогу завршних тонова на крају музичке мисли. У почетом раду, музичке целине које наставник задаје могу имати текст као помоћно средство и ванмузички ослонац.

У зависности од музичких способности ученика, њихове креативности, али и инвентивности наставника, у следећој фази рада, извођење питања и одговора може бити у форми која одговара величини две музичке реченице са различитим каденцама (полузавршетак и потпуни завршетак) које могу чинити и период. Наравно, деци не треба саопштавати појмове *велика реченица*, *период* и остале елементе музичких облика.

Помоћ учитеља/наставника је неопходна у почетној фази рада на стварању заокружених музичких мисли (реченица), али ученицима треба што раније омогућити већу или потпуну слободу музичког изражавања.

Иако се овај облик рада сматра помоћним обликом који припрема ученике за самосталну стваралачку активност и веће домете у испољавању њихове инвентивности, не може се од свих ученика у одељењу добити очекивани резултати и за кратко време развити осећање формалне заокружености и хармонско осећање.

Музичка мисао која се ученицима млађих разреда поставља као питање има одређене карактеристике:

- једноставан ритам
- да садржи тонове који су обрађени (ако се пева из нотног текста)
- да мелодија има карактеристичне мотиве у почетној фази рада (мотиве који су деци познати: сол-ла-сол-ми; сол-сол-ми-до; ми-ре-ми-фа и сл.)
- да нема већих интервалских скокова

- прилагођена њиховом музичком искуству
- да одговара њиховом обиму гласа
- мотиви би требало да буду слични, али не и идентични са мотивима у певаним и слушаним песмама.

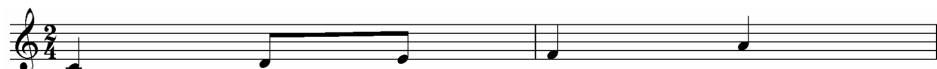
Након задавања музичких питања, не би требало правити паузе и давати објашњења ученицима. Све задатке и напомене треба саопштити пре постављања питања, јер би накнадна упутства усмеравала или ометала стваралачки процес. За време наставниковог извођења мелодијске фразе потребно је да ученици тактирају или куцају, како би њихов одговор, тј. наставак мелодије био у истом темпу (Радичева 1997: 196).

Осим тога, важна етапа у методском поступку је анализа ученичких музичких одговора, односно препознавање полузавршетка и завршетка музичке фразе. Наставник може отпевати музичка питања и музичке одговоре појединачно (они у том случају не би стајали у хармонски реципрочном односу и не би чинили целину), а ученицима задати да препознају који од задатих мотива може бити музичко питање, а који мотив би представљао одговор.

Питање:

Питање:

Одговор:

Одговор:

Комуникацију и интеракцију у реализацији музичких питања и одговора, могуће је остварити у неколико релација: ученик – учитељ, питање – одговор и наставни садржај – музички одговор. Дечји музички одговори могу бити и рефлексивна обрађених садржаја у главном делу часа. У том случају, када је питање различито од мотивске грађе песме која је обрађена у главном делу, одговор неће кореспондирати са задатим мотивом као у осталим случајевима када ученици нису непосредно изложени утицају другог мотивског материјала на истом часу, иако ће, наравно, са њим чинити заокружену целину (видети у поглављу 2. *Дечје музичко стваралачко-живоначин испољавања уметничког доживљаја*).

Питање (наставник): Одговор (ученик):

Један од интерактивних облика рада представља и замена улога учитеља/наставника и ученика у реализацији овог облика дејтег стваралаштва: ученик задаје питање, а учитељ одговара музичком фразом која формира завршетак задатог мелодијског фрагмента.

Ученик (питање): Наставник (одговор):

У тренутку када су ученици оспособљени за самостално стварање и репродуковање мелодијских фрагмената и њихово разликовање на основу формално-хармонског завршетка, може се применити рад у пару: један ученик задаје мелодију, други је завршава, а након тога мењају улоге.

Ученик 1: Ученик 2:

Ученик 2: Ученик 1:

Примена наведених облика рада у реализацији мелодијских питања и одговора зависиће од индивидуалних музичких способности и стваралачких потенцијала ученика.

Као што језичка реченица „може бити граматички нетачна, међутим, може имати врло снажну комуникацијску функцију“ (Мандић 2003:18), тако и музичка реченица настала као продукт дејтег стварања на часу Музичке културе, и поред неких неправилности у грађи, структури, мелодијско-ритмичким карактеристикама, може имати васпитни значај и утицати на подстицање и развој креативности ученика.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

С обзиром на велики број различитих музичких традиција у свету, из којих произилазе различити системи музичког образовања, не чуди нас колико различитих начина учења и поучавања музике постоји у савременом друштву. Приступ који смо у раду описали је само један аспект широког спектра

могућности реализације децјег музичког стваралштва у млађим разредима основне школе, где је у средишту васпитно-образовног процеса *ученик*. Уколико су његове урођене музичке предиспозиције ограничене, њих треба покренути и развити до могућих димензија. Просечног ученика треба охрабривати да буде активан и да напредује у појединим областима за које показује посебно интересовање. Талентоване ученике је могуће додатно мотивисати креативним приступом у организацији и реализацији садржаја наставе музичке културе и применом интерактивних облика и метода рада. Активности и поступци наставника и активности ученика су међусобно зависне и условљене, и наставни процес у великој мери зависи од квалитета интеракције и комуникације кроз коју се то међусобно деловање остварује.

Децје музичко стваралаштво је погодно подручје за остваривање успешне педагошке комуникације наставника и ученика, при чему ученик изражава своје емоције, музички доживљај и стваралачке потенцијале.

Правилно постављена питања и логични одговори у настави музичке културе представљају израз мисаоне активности наставника и ученика. *Музичка питања и одговори* су израз стваралачке активности и инвенције наставника и ученика.

ЛИТЕРАТУРА

Андевски (2008): Милица Андевски, *Уметности комуницирања*, Нови Сад: СЕКОМ-books.

Братић, Филиповић (2001): Томислав Братић, Љубица Филиповић, *Музичка култура у разредној настави*, Јагодина–Приштина: Учитељски факултет у Јагодини и Факултет уметности у Приштини.

Видулин-Орбанић (2007): Sabina Vidulin-Orbanić, *Izvannastavne (glazbene) aktivnosti: mesto suživota, kreativnosti i stvaralaštva*, Rovinj: OŠ Vladimira Nazora.

Вукићевић, Станојевић (2009): Nataša Vukićević, Katarina Stanojević, Music teaching modification in order to meet the needs of the talented students, *First international Conference talented and gifted creators of Progress (theory and practice)*, zbornik radova, drugi deo, Bitola: Faculty of Education, 405–409.

Вукомановић, Матић (1989): Надежда Вукомановић, Е. Матић, *Песма у вршићу, ђесма у школи*, Горњи Милановац: Децје новине.

Ђорђевић, Ничковић (1991). Милутин Ђорђевић, Радисав Ничковић, *Педагогија*, Ниш: Просвета.

Јовановић (2004): Бранко Јовановић, *Школа и васпитање*, Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.

Jorgensen (1997): Estelle Ruth Jorgensen, *In search of music education*. USA: Illinois: University of Illinois press.

Јукић (2005): Стипан Јукић, *Дидактичко-методички фрагменти*, Избрани радови Стипана Јукића (приредила Оливера Гајић), Вршац: Виша школа за образовање васпитача.

Лазаревић, Банђур (2001): Живорад Лазаревић, Вељко Банђур, *Методика наставе природе и друштва*, Јагодина–Београд: Учитељски факултет у Јагодини и Учитељски факултет у Београду.

Мандић (2003): Тијана Мандић, *Комуникација: психологија комуникације*, Београд: Клио.

Недељковић (2004): Милан Недељковић, Способност слушања, магија питања и логика одговора, *Комуникација и медији у савременој настави* – зборник радова, Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини и Институт за педагошка истраживања у Београду, стр. 176–190.

Педагошки лексикон (1996): *Педагошки лексикон*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Плавша, Поповић, Ерић (1961): Душан Плавша, Боривоје Поповић, Драгољуб Ерић, *Музика у школи*, први део. Београд: Завод за издавање уџбеника.

Пожгај (1988): Јоже Пожгај, *Методика наставе глзбене културе и основној школи*, Zagreb: Školska knjiga.

Радичева (1997): Дорина Радичева, *Увод у методiku наставе солфеђа*, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Академија уметности у Новом Саду.

Стојановић (1996): Гордана Стојановић, *Настава музичке културе од првој до четвртој разреда основне школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Swanwick (1999): Keith Swanwick, *Teaching music musically*, London: Routledge.

Natasa M. Vukićević
University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina

MUSIC QUESTIONS AND ANSWERS AS A WAY OF STUDENT EXPRESSION IN TEACHING MUSIC

Summary: Diversity of forms of student expression in the field of children's creativity enables adjustment of teaching to individual musical capabilities of students, alongside developing the creative potentials of students and inciting their creativity. One of the main goals of contemporary music teaching is to develop musical capabilities of students to the optimal limits determined by genetic factors. The aim of this paper is to consider all the possibilities of the interactive approach

to developing children's musical creativity in junior primary school. By using this approach in all stages of creativity, from preparatory phase to the process of creating and analyzing, we achieve better communication of teachers and students with the use of music. Given that the basic characteristics of spoken and musical phrases are compatible, music Q&A has been chosen as one of the forms of developing children's musical creativity. The works of children in the abovementioned field illustrate the possibility for students to express themselves using certain elements of music, without interpolation of the elements which are not related to music.

Key words: children's musical creativity, music Q&A, student expression, music teaching, interaction, communication